

Den kongelov, vi aldrig fik

Søren Kornerups forfatningsudkast (1663)

*Af Sebastian Olden-Jørgensen**

Mange vil vide, at *Kongeloven*, som Frederik 3. underskrev på sin navnedag den 14. november 1665, er et unikt dokument: Den er Europas, ja nok verdens eneste enevældige forfatningslov. Dertil kan man lægge, at den er ført mesterligt i pennen af Peter Schumacher (Griffenfeld) og har dannet rammen om Danmarks hidtil mest stabile politiske system, nemlig enevælden. Adelsvælden mellem reformationen 1536 og enevældens indførelse 1660 varede trods alt kun 124 år, enevælden derimod 188 år. Det nuværende konstitutionelle kongedømme nærmer sig med sine indtil nu 176 år hastigt enevældens rekord, men er til gengæld også allerede i gang med sin fjerde grundlov (1849, 1866, 1915, 1953).

Kongeloven

Selv om – eller måske netop fordi – *Kongeloven* er et retorisk mesterværk, er den ikke nogen nem tekst. Stilen er højtidelig og abstrakt og skjuler mange steder lige så meget, som den afslører. Hvad skal man f.eks. mene om et udsagn som dette fra fortalen? Det følger umiddelbart efter fremstillingen af stændernes overdragelse af det enevældige arvekongedømme til Frederik 3. og hans slægt på det store stændermøde i efteråret 1660:

Da haffve Vi ochsaa saadann den Guddomlige forsiuns synderlige skickning og Voris kiere og tro undersaatters store kierlighed og allerunderdani-gste devotion till Os tilbørligen offverveyet og betragtet, og derfor billigen Vore tancker derhen vendet og rettet, saadann Regierings Form og Arffve-succession at forordne og beskicke, som sligt et EenevoldsArffveKongedømme og Regimente det endeligen fordrer og udkreffver, huilcken Vii ochsaa med og udj denne KongeLow saasom Kongedømmets rette ufo-randerlige fundamental Low, vill haffve forordnet og beskicket, som skall

* Tak til studielektor Rasmus Gottschalck for rettelser og diskussion.

holdes og agtes aff Voris Arffvinger, deris Effterkommere og descendenter saavelsom og aff meenige Vore Kongerigers og Landes Jndbyggere fra den Høyeste till den Laweste, ingen undertagen, for een fuldkommen uryggelig og uimodsigelig forordning og Low till ævig tiid.¹

Sætningen ruller majestætisk og er for så vidt ikke vanskelig, hvis man ser bort fra nogle udtryk, der i dag er antikverede såsom “skickning” (bestemmelse), “devotion” (hengivenhed), “billigen” (rimeligt) og “meenige” (alle), og ellers kan holde sammen på det hele. Det centrale retsstiftende indhold er også klart og består i en umisforståelig understregning af *Kongeloven* som rigets uforanderlig arve- og forfatningslov, lige bindende for undersåtterne som for kongen og i øvrigt i al evighed! Men begrundelsen for at udstede loven er så vag som mulig, nemlig at “sligt et EenevoldsArffveKongedømme og Regimente det endeligen fordrer og udkreffver”. På moderne dansk ville man sige: “Det ligger i sagens natur”, hvilket ikke siger ret meget uden yderligere forklaring, og den giver *Kongeloven* ikke.

***LEX REGIA FRIDERICI TERTII* og dens ophavsmand**

Forholdet kan også udtrykkes hermeneutisk: Hvad er det for problemer, *Kongeloven* skal løse? Svaret blæser i vinden, hvis man alene holder sig til *Kongelovens* tekst, men fremgår ret tydeligt af en serie forarbejder, der omfatter nogle tyske betænkninger fra 1661 af kongens rådgivere i regeringskancelliet i Glückstadt og et anonymt, udateret, gennemrettet udkast til en latinsk kongelov.² Sidstnævnte er af professor Knud Fabricius i hans klassiske værk om *Kongeloven* fra 1920 blevet tilskrevet generalfiskal Søren Kornerup og professor Rasmus Vinding (mere herom senere) og dateret til ca. 1663.³

Det er denne sidste tekst, der bærer den latinske titel *LEX REGIA FRIDERICI TERTII* (*Kong Frederik den tredjes Kongelov*), som her skal præsenteres og oversættes, fordi den på flere punkter hjælper til at komme bagom *Kongelovens* polerede overflade. *LEX REGIA FRIDERICI TERTII* kalder nemlig en spade for en spade og siger ligeud, at

-
1. *Kongeloven* er udgivet adskillige gange, også digitalt: https://danmarkshistorien.lex.dk/Kongeloven,_14._november_1665.
 2. Jørgensen 1886 4-37.
 3. Fabricius 1920 249, 254.

enevælden ud over svenskerne har to fjender: upålidelige arvinger og magtbegærlige embedsmænd. Har man gennem *LEX REGIA FRIDERICI TERTII* fået øjnene op for disse problemer, genkender man dem lettere i *Kongelovens* diskrete formuleringer.

Ud over at formulere i klartekst, hvad *Kongeloven* er for fin til at sige ligeud, viser *LEX REGIA FRIDERICI TERTII* også, at alle principbeslutninger var truffet, flere år før Schumacher kom ind i billedet og sammen med Frederik 3. forfattede *Kongeloven*: 1) Der skulle være tale om en egentlig arvelov og ikke kun et kongeligt testamente, som ellers var en oplagt og mere fleksibel løsning på problemet med arvefølgen.⁴ 2) Loven skulle respektere, at stændermødet i 1660 udtrykkeligt havde indført både mandlig og kvindelig arvefølge, men i øvrigt skulle den kvindelige arvefølge indskrænkes mest muligt: Først når alle direkte mandslinjer efter Frederik 3. var uddøde, skulle den sidste konges nærmeste kvindelige slægtning arve tronen. 3) Den enevældige konge var hævet over alle love, rådede over alle majestætsrettigheder, og enhver magtudøvelse i samfundet var en betinget uddelegering af hans myndighed. 4) Ikke desto mindre var han forpligtet til at bevare rigets territoriale integritet og konfessionelle homogenitet (den Augsburgske Bekendelse) samt til at overholde den skrevne arvelov. Alle disse punkter genfindes i *Kongeloven*.

Det rejser selvfølgelig spørgsmålet, hvorfor *LEX REGIA FRIDERICI TERTII* aldrig nåede længere end til en rettet kladde i kabinetsarkivet. Man kan her pege på omstændigheder ved ophavsmanden til udkastet, Søren Kornerup.⁵ Han havde siden sommeren 1661 været generalfiskal (offentlig anklager) og bl.a. ført sagen mod adelsmanden Kay Lykke, der blev dømt til at have forbrudt liv, ære og gods i en proces, som brød radikalt med alle hidtidigt gældende normer for retssikkerhed. Lykke var ved domfældelsen flygtet til Sverige, men sagen vakte enorm opsigt, fordi den viste, at den nys indførte enevælde havde ændret forholdet mellem hersker og undersåt fundamentalt. Kornerup var dog ikke kun en offentlig personlighed. På de indre linjer fungerede han som kongens og dronningens juridiske rådgiver f.eks. i relation til den lovrevision, der begyndte i foråret 1661, men først afsluttedes mange år senere ved udstedelsen af *Danske Lov* (1683). Her viste han sig som en rabiater forkæmper for kongemagtens ære og interesser. I slutningen af 1663 indhentede fortiden ham dog. I udkanten af sagen

4. Olden-Jørgensen 1993.

5. Olden-Jørgensen 1992; Olden-Jørgensen 1999 83-85.

mod Kay Lykke var der blevet begået et justitsmord på en defogd (underdommer), som Kornerup var indblandet i. Med hjælp fra slægt og venner førte enken til den afdøde sagen videre, og Kornerup blev belastet i en sådan grad, at han mistede sin stilling som generalfiskal og enhver politisk indflydelse. Denne deroute ville dog ikke have forhindret andre i at arbejde videre med teksten.

Måske er svaret også stilistisk. Man siger med rette: *C'est le ton qui fait la musique*, og hvis man lægger *LEX REGIA FRIDERICI TERTII* og *Kongeloven* ved siden af hinanden, er forskellene i indhold som nævnt små, men forskellene i stil, disposition og sproglig præcision store. Det antyder, at Frederik 3. efter nærmere overvejelse ikke kun mente, at der var nogle ting, der skulle skæres ud i pap ligesom i *LEX REGIA FRIDERICI TERTII*, men også, at der var andre ting, der skulle gås let henover eller udtrykkes på en ganske anden måde. Den nærmere analyse af dette og af *Kongelovens* andre gåder (hemmeligholdelsen gennem flere årtier f.eks., selv om teksten har form af en offentlig lov) såvel som, hvad det siger om Frederik 3.s præferencer og Schumachers evner, skal overlades til andre at forfølge.⁶

Et par ord om Knud Fabricius

Før *LEX REGIA FRIDERICI TERTII* selv får ordet, skal der siges et par ord om professor Knud Fabricius' forståelse af tekstens ophav, der i godt 100 år har været forskningens sidste ord.⁷ Fabricius var ikke den første, der arbejdede med materialet. De centrale forarbejder til *Kongeloven* var blevet udgivet i 1886 af rigsarkivar A.D. Jørgensen, der imidlertid ikke kunne sige andet om ophavsmanden til *LEX REGIA FRIDERICI TERTII* end, at rettelserne i håndskriftet var med en hånd, han mente at genfinde i koncepter fra Tyske Kancelli.⁸ Nogle år senere gentog Jørgensen i første bind af sin Griffenfeld-biografi, at vi intet ved om ophavsmanden, men i henvisningerne tilføjede han den oplysning, at rettelserne i håndskriftet til dels var med Søren Kornerups hånd.⁹

6. Visse bud er givet i Olden-Jørgensen 1999 94-109. Jf. også Gottschalck 2025.

7. Fabricius 1920 248-67.

8. Jørgensen 1886 V.

9. Jørgensen 1893-1894 I, 207, 476, samvittighedsfuldt nævnt i Fabricius 1920 249.

Fabricius underkastede i 1920 materialet en ny prøvelse, bekræftede, at rettelserne var med Kornerups hånd, og identificerede yderligere hånden bag brødteksten som tilhørende en ung og ærgerrig akademiker ved navn Gregers Lauridsen Fog, præstesøn fra Felballe ved Aarhus. Fog må altså have fungeret som Kornerups assistent eller skriver, for de ret omfattende rettelser af Kornerup viser, hvem der var den ledende kraft. Så vidt er Fabricius' ræsonnement upåklageligt og så sikkert, som palæografiske argumenter kan være.

Til Kornerup og hans hjælper Fog føjede Fabricius imidlertid et tredje navn og gjorde på den måde *LEX REGIA FRIDERICI TERTII* til resultatet af et helt lille "Kommissionsarbejde". Denne tredje var professor Rasmus Vinding, der mest er kendt for sit virke som kongelig embedsmand og ophavsmand til det endelige udkast til *Danske Lov* (1683). Desuden forsøgte Fabricius i *LEX REGIA FRIDERICI TERTII* at bestemme hver af de tre "Mænds aandelige Ejendom".

Fabricius' argument for Vindings medvirken var dog ikke palæografisk som i Kornerups og Fogs tilfælde, men tekstkritisk. Han fremlagde en lille liste over latinske ord og udtryk i *LEX REGIA FRIDERICI TERTII*, som han genfandt i en tale om arveriget, Rasmus Vinding godt 20 år tidligere havde holdt på jesuiterkollegiet i La Flèche i Frankrig.¹⁰ Ifølge Fabricius er der tale om "slaaende sproglige Ligheder", og han tøvede derfor ikke med at kalde *LEX REGIA FRIDERICI TERTII* for "Det Kornerup-Vindingske Forfatningsudkast".

Går man imidlertid listen over ord og parallelsteder igennem, er ligheden ikke særlig slående, især ikke når man tager emnets tekniske karakter i betragtning. At højstemte ord for afkom og slægt som "*sobolis*" og "*prosapia*" eller latiniserede stillingsbetegnelser som "*præfecti, judices provinciales*" (= lensmænd, landsdommere) skulle indikere en bestemt forfatter, er simpelthen forkert. De førstnævnte udtryk dukker op mange steder i tidens mere højtidelige og poetiske udgydelser, og de sidstnævnte stillingsbetegnelser er simpelthen de gængse latiniserede former, der f.eks. genfindes på Albert Haelweghs kobberstik af 1650'ernes og 1660'ernes danske elite.¹¹ Der er kort sagt ikke noget særligt ved de ord, Fabricius udpegede som noget særligt.

10. Fabricius 1920 256-59.

11. Styhr 1965 95 om rigsråd, lensmand og landsdommer Jørgen Seefeld "*Selandiæ Judici Provinciali, Ser. Reg. Maj. Præfecto Ringstadiensi*".

Det samme gælder nærheden mellem udtryk som "*omne imperium ... contulerint*" (lovudkastet) og "*in eum imperium contulere*" (Vindings tale). I begge tilfælde er det slet og ret direkte ekkoer af det allermest klassisk enevældige sted i romerretten, hvor det hedder: "*populus ei et in eum omne suum imperium et potestatem conferat*".¹² Ligheden mellem udtrykkene er således reel, men skyldes simpelthen, at de to tekster citerer den samme kilde. Og hvad skal man sige til ligheden mellem vendinger som "*pro ratione temporum*" og "*pro ratione virtutis et meritorum*" eller "*reipublicæ detrimento*" og "*cum Regni detrimento*"? En vis lighed er der utvivlsomt tale om, men det er samtidig helt almindelige udtryk og konstruktioner, som kan løbe hvem som helst i pennen. Noget lignende gælder Fabricius' øvrige eksempler.

Der er altså intet grundlag for at give Rasmus Vinding lod og del i *LEX REGIA FRIDERICI TERTII* og kalde den for "Det Kornerup-Vindingske Forfatningsudkast". Der er tale om et udkast af Kornerup, renskrevet af hans assistent Fog og efterfølgende rettet igennem af Kornerup selv, hverken mere eller mindre. Det stammer fra netop den periode i begyndelsen af 1660'erne, hvor den enevældige hardliner Søren Korneup var mest i vælten, både som generalfiskal, dvs. kongens juridiske vagthund i politiske sager, og som fortrolig politisk rådgiver for kongeparret.

I øvrigt må Fabricius' forsøg på at bestemme den åndelige "Paternitet" til denne type tekster anses for forfejlet. Der er jo netop ikke tale om selvstændigt tænkende intellektuelles originale ideer med "Paternitet", men om juridisk bestillingsarbejde udført af tjenstvillige akademikere, der stort set svarer til moderne politikeres spindoktorer og konsulenter. Deres job var og er at producere tekster i overensstemmelse med deres chefers præferencer og i øvrigt at tolke disses udtalte og uudtalte ønsker så intelligent og overbevisende som muligt. Det gælder også for den, der til sidst løste opgaven til chefens fulde tilfredshed: Frederik 3.s kammersekretær Peter Schumacher.¹³

12. *Digesta* 1.4.1.

13. Dette havde Jørgensen forstået meget bedre end Fabricius, jf. Jørgensen 1893-894, I 206-7.

Teksten og oversættelsen

Søren Kornerups udkast til *LEX REGIA FRIDERICI TERTII* ligger i Rigsarkivet og er bevaret i en renskrift med hans egenhændige rettelser.¹⁴ Teksten blev som nævnt udgivet af A.D. Jørgensen i 1886 i en lille kildesamling om *Kongeloven* og dens forhistorie.¹⁵ Oversættelsen nedenfor bygger på denne udgave, men hvor udgaven gengiver den oprindelige renskrift og placerer alle rettelser i apparatet, gengiver oversættelsen nedenfor den endelige, af Kornerup rettede version. Et par steder, hvor der ikke er rettet, men angivet alternative formuleringer, er disse anført i fodnoterne.

Den følgende oversættelse lægger vægt på at gengive den latinske teksts indhold præcist og forståeligt, men ikke på at afspejle de grammatiske konstruktioner. Den afstår bevist fra tekniske udtryk som agnater (mandlige slægtninge i rene mandslinjer) og kognater (mandlige og kvindelige slægtninge i kvindelinjer), men et enkelt sted (repræsentationsretten, første del, § 3) er der ingen vej udenom fagudtrykket og en forklarende fodnote. Også enkelte andre forhold har krævet en fodnote. En række ord i den latinske tekst er skrevet helt eller delvis med store bogstaver. Da dette ikke forstyrrer læsningen synderligt, er det bevaret. Et enkelt sted (første del, § 11) er der efter stedordet "han" indsat et "(hun)" for at gøre opmærksom på, at den latinske tekst på dette sted ikke specificerer kønnet på den potentielle fremtidige arving til tronen.

Oversættelse

a/ω

FREDERIK DEN TREDJES KONGELOV

af GUDS nåde Danmarks, Norges, de Venders og Goters Arvekonge, Hertug af Slesvig og Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve af Oldenburg og Delmenhorst.

Vi, FREDERIK ved GUDS nåde Danskernes, Nordmændenes, de Venders og Goters Arvekonge, Hertug af Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Greve af Oldenburg og Delmenhorst etc. har ikke så meget ved andres vidnesbyrd som af Vores egen erfaring lært, at det er DEN TREFOLDIGT BEDSTE OG STØRSTE GUD, som råder over de

14. Rigsarkivet, Kabinetssekretariatet (1661-1709), Materiale vedr. Kongeloven (Officielt), pakke 78.

15. Jørgensen 1886 33-7.

dødeliges sceptre og kroner. For da det havde behaget Ham indtil da at lade Os og Vores riger kastes omkring af en omskiftelig skæbne, trøstede han Os til sidst oven på de foregående års ulykker ved, at Stænderne overdrog hele det Herredømme, Vi med deres vilje og på visse betingelser¹⁶ havde modtaget, som en fri¹⁷ og evig arvelig Ejendom til Os og Vores Slægt af begge køn. Vi ærer fuldt ud og med taknemmelig erindring denne den guddommelige Viljes særlige gunstbevisning, men Vi anser det samtidig for Vores pligt og højeste ønske, at dette nye enevældige Herredømme¹⁸ må være lykkeligt og stabilt, hvilket Vi på alle måder vil søge at fremme. Og jo mere Vi overvejer både den ældre og den nyere historie, desto klarere står det for Os, at der er to ting, som plejer at ødelægge den slags Riger indefra, som ellers er sikre mod ydre fjender: Den ene er, hvis arvinger, der efter hver deres egen opfattelse står højere i arvefølgen til Kronen, på et tidspunkt til stor skade for det almene vel kommer i konflikt, og Herredømmets oprindelige styrke ved de gentagne arvedelinger snart opløses i små bidder. Den anden er, hvis embedsmændene i de løbende regeringsforretninger frækt gør brug af Kongemagten og efterhånden røver den fra sin rette Herre. Med det formål at sætte bom for begge disse onder udsteder Vi efter moden overvejelse denne Grundlov og anbefaler den oprigtigt til Vores Arveefterfølgere og hele Slægt, idet vi spår, at så længe de holder sig til den, vil de og Staten forblive uskadte og succesrige. Og for at Vi af dem ikke skal forvente os andet end lydighed, vil Vi især bønfalde GUD, at han i første omgang vil gøre denne lov gavnlig for Os, Vores arveefterfølgere af begge køn, Vores Riger og Undersætter, og at han dernæst også vil gøre den evig.

FØRSTE DEL AF FREDERIKS KONGELOV
Om Rigerne Danmark og Norges evige forening
og om arvefølgen til Kronen.

§ 1. Praxis og erfaring, der gennem så mange århundreder har været de bedste politiske læremestre, bekræfter, hvad vi også i dag ser eksempler på, nemlig at der næppe findes noget vigtigere i Staterne end enhed, for de stater, som er forenet under

16. *Vi med deres vilje og på visse betingelser*: Der sigtes til Frederik 3.s valg i 1648 og den af ham underskrevne håndfæstning.

17. Som variant til *fri* er angivet: "højest" og "ubundet".

18. Som variant til *dette nye enevældige Herredømme* er angivet "dette nye Styre".

ét hoved, står så meget stærkere i en hvilken som helst modgang end de splittede, som let overvindes. Derfor vil Vi begynde med alvorligt at anbefale denne enhed til Vores Arveefterkommere, og eftersom denne forening har været gavnlig for Danmarks og Norges Riger i mere end et århundrede, så skal den altid fortsætte, og Danmark og Norge skal aldrig nogensinde adskilles.

§ 2. Vi forudser imidlertid vanskeligheder ved denne plan, hvis Vores Arveriger overgår til Os og Vores børn af begge køn på den måde, at de hver kræver deres del. Derfor vil Vi minde om, hvad man gør i vel indrettede og af den grund succesfulde Riger, nemlig at Én, altid den Førstefødte, skal have Kronerne og Kongemagten i Danmark og Norge, mens de øvrige skal nøjes med håbet om og retten til dem i de tilfældet og den orden, der herefter skal fastlægges.

§ 3. Hvis den Førstefødte ikke længere er i live, skal han efterfølges af sin ældste søn og så fremdeles i evighed i kraft af repræsentationsretten,¹⁹ så længe nogen af den seneste Konges Førstefødtes mandlige efterkommere er til rådighed. Når det ikke er tilfælde, så indtræder den næstældste med sit mandlige afkom i hans plads og rettighed, og hvis også det tager slut, så den tredjeældste med sine efterkommere af hankøn og på samme måde de resterende.

§ 4. Vi vil her ikke tolerere den slags uenighed, hvorom det fortælles, at to Brødre, den ene født før Faderen blev konge, den anden efter, engang kom i konflikt med hinanden. Men hvad enten Faderen til Vores Rigers Arving er Konge eller allerede er gået bort før den lykkelige dag, så skal arveretten til Vores Kroner altid tilfalde den, som fødslen og førstefødselsretten giver forrang frem for de andre.

§ 5. Hvis der imidlertid i hele Vores slægt ikke skulle findes mandlige efterkommere i rene mandslinjer, skal arveretten overgå til en kvindelig efterkommer fra Vort herskerhus, og den, der i kraft af blodets bånd og denne Lov er tættest på den nyligt afdøde Konge, skal hilses som Dronning over Danmark og Norge.

§ 6. I det tilfælde skal den Førstefødte af Døtrene og hendes efterkommere (og derefter fortsat) have forrang og overtage tronen på linje med og forud for ældre og nærmere beslægtede mænd. Og blandt disse efterkommere skal mændene inden for

19. *repræsentationsretten* stammer fra romerretten og tilsiger, at børn automatisk indtræder i deres faders fulde rettigheder ved dennes død.

samme linje og samme grad af slægtskab foretrækkes frem for kvinderne, selv om kvinderne er ældre, det vil sige brødre frem for deres søstre.

§ 7. Men hvis slægtninge fra forskellige kvindelinjer, f.eks. den Førstefødte datters datter og den næstældste datters søn, står overfor hinanden, så er det ikke tilladt at springe fra linje til linje, men kvinden har her forrang frem for manden på grund moderens førstefødselsret.

§ 8. Hvis det skulle ske, at der manglede kvinder i direkte nedadstigende linje, og man gik over til slægtninge fra de kvindelige sidelinjerne, gælder efterfølgelses- og repræsentationsretten stadig. Man skal derfor gå tilbage til en slægt, der udspringer af en mand, på grund af hans forrang, også selv om der måtte findes en ældre kvindelig slægtning, der endda står den sidste Dronning nærmere.

§ 9. Men enhver kvinde, som engang måtte overtage Vores Rigers sceptre, skal være Dronning og udøve alle Majestætsrettigheder og siden videregive dem til sit eventuelle barn, ikke til den ægtemand, hun har giftet sig med.

§ 10. I det hele taget gælder det, at hvis Vores Arveriger ved Kongens eller Dronningens død står ledige, så skal man se på, hvem der i linje og slægtskab står den seneste mandlige eller kvindelige regent nærmest, sådan som Vi har befalet, og ikke på, hvem der står Os nærmest, der først erhvervede Slægten denne lykke, medmindre der ikke længere findes nogen af Vores Efterkommere i rene mandslinjer, men kun den taknemmelige erindring om dem.

§ 11. Hvor end den person befinder sig, som Vores Arveriger ifølge denne Vores Lov engang tilfalder, så må han (hun) komme hertil, hvis han (hun) ønsker at modtage dem, og det uanset hvilken position han (hun) indtager andetsteds. Hvis han (hun) ikke gør det, mister han (hun) sin arveret, og den overgår til den næste i rækken, som bor i Danmark eller flytter dertil.

§ 12. Disse Kroners Landsdele, Øer, Hertugdømmer, Grevskaber og Rigslen må ikke deles, og gods må ikke afstås, men hvis Kongen ikke vil udbetale sine Brødre rede penge til deres underhold, så skal han overdrage dem nogle len eller godser til apanage, af hvilke de kun skal nyde indtægterne.

§ 13. Så længe Kongens Brødre råder over og nyder indtægterne af disse apanager i overensstemmelse med overdragelsesbrevet, skal de ikke forsøge at agere Politisk eller blande sig i retsplejen eller udpege nogen til offentligt embede.

§ 14. Kongen skal give sine Søstre eller Kongedøtre deres medgift i kontanter efter eget skøn, og de skal stille sig tilfredse med det og ikke kræve noget af Rigernes gods eller indtægter.

SIDSTE DEL AF FREDERIKS KONGELOV

Om disse Rigers Styre og Forvaltning

§ 1. Først og fremmest: Da ingen kan være lykkelig uden Gud, og alle afgørelser, også i det offentlige liv, især bør styres af Fromheden, så skal Kongen overholde den sande gudsdyrkelse og sørge for offentlig udøvelse af den Religion alene, der indeholdes i den Hellige Skrift og de Økumeniske koncilers trosbekendelser og udlægges i den Augsburgske Bekendelse.

§ 2 Kongen skal ikke anerkende nogen over sig undtagen GUD, og han skal kun af Hans nåde bære Danmarks og Norges sceptre.

§ 3. Alle sager vedrørende statens og Rigernes anliggender skal altid udføres i Kongens navn, og alle forordninger om staten, offentlige stillinger, Kongelige embeder og privilegier skal indledes med Kongens navn og titel, hvis de skal være gyldige, og deres indhold skal underskrives som værende udstedt af Ham og efter Hans egen Afgørelse.

§ 4. Når Kongen har afsluttet sit sekstende år, er han myndig.

§ 5. Hvis det skulle ske, at Kongen dør, mens arveefterfølgeren stadig er umyndig eller endnu ikke født med udsigt til riget, skal Regeringen og Rigernes forvaltning varetages af Geheime- eller Regeringsrådet bestående af enkedronningen, den nærmeste mandlige slægtning og den sidste Konges Embedsmænd, så mange som den afdøde Konge har bestemt. Hvis Kongens sidste vilje har fastsat noget om børnenes formynderskab, skal det overholdes.²⁰

20. Denne paragraf er meget revideret og tog oprindelig også højde for det tilfælde, at kongen var le- gemligt eller sjæleligt syg, affældig, i fangenskab hos sine fjender eller bare bortrejst. Der optræder i øvrigt en afskrivningsfejl i udgavens latinske tekst, der har "*idoneo*", mens der i håndskriftet tydeligt står "*inidoneo*"! Jf. Jørgensen 1886 36 (§ 5) sammenlignet med faksimilen bag i Fabricius 1920. Også et andet sted er der en trykfejl: Jørgensen 37 (§ 7) skriver "*Privinciales*", men i håndskriftet står selvfølgelig "*Provinciales*".

§ 6. Statholdere, Amtmænd, Landsdommere og andre af Kongens Embedsmænd skal ikke udøve større myndighed, end De har fået overdraget af Kongen. De råd eller Kollegier, som nu er oprettet til at behandle Regeringssagerne, eller som efter tid og lejlighed vil blive oprettet (for det står nemlig altid Kongen frit for at forøge, formindske, ændre eller ophæve dem), skal ikke blande sig i andre sager end dem, de har fået betroet. De skal heller ikke have ret til andet end at undersøge, efterprøve og overveje, mens det tilkommer Kongen alene at afgøre, bestemme og konkludere.

§ 7. Magten til at udstede reskripter, resolutioner, forordninger og love ligger hos Kongen, og det er op til Ham at forkaste, afskaffe eller ændre sine forgængeres eller sine egne forordninger og love samt afskaffe skikke og sædvaner, når og hvordan omstændighederne kræver det, især hvis noget i dem skulle være i modstrid med Kongens Ret.

§ 8. Sluttelig skal Majestætsrettighederne såsom krig og fred, udnævnelse af de højeste Embedsmænd og Øvrigheder i Rigerne, skat, told, mønt og alle de andre være hos Kongen alene.

Hvis alt dette ubrydeligt og nøje overholdes, så forudser vi, at det vil bringe Vores Arveefterfølgere og Riger evig lykke, men hvis det kuldcastes, vil det blive til undergang for både herskere og undersåtter. Efter at alles øjne og sind således er blevet rettet mod dette fyrtårn, vil vi ikke foreskrive grænser eller regler for de øvrige sager, som altid bør reguleres med sund fornuft efter omstændighederne og de dagligt skiftende tider. Vi vil slutte, som vi begyndte, nemlig ved også her at bede den BEDSTE STØRSTE GUD om, at det alt sammen må bestå og forløbe godt!

Offentliggjort i København den – i – Måned i År efter Kristi fødsel 166 –

Bibliografi

- Jørgensen, A.D. (udg.). 1886. *Kongeloven og dens Forhistorie. Aktstykker udgivne af de under Kirke- og Undervisningsministeriet samlede Arkiver*, København (fotografisk genoptryk 1973).
- Jørgensen, A.D. 1893-1894. *Peter Schumacher Griffenfeld*. I-II, København.
- Fabricsius, Knud. 1920. *Kongeloven. Dens Tilblivelse og Plads i Samtidens natur- og arveretlige Udvikling. En historisk Undersøgelse*, København (fotografisk genoptryk 1971).
- Olden-Jørgensen, Sebastian. 1992. "Søren Kornerup - en af enevældens uheldige høge. En moralsk fortælling", *1066 Tidsskrift for Historisk Forskning* 22:2 13-25.
- Olden-Jørgensen. 1993. "Enevoldsarveregeringsakten og Kongeloven. Forfatningsspørgsmålet i Danmark fra oktober 1660 til november 1665", *Historisk Tidsskrift*, 93:2, 295-321.
- Olden-Jørgensen, Sebastian. *Kun navnet er tilbage - en biograf om Peter Griffenfeld*, København (let revideret andenudgave med identisk sidetal: 2006. *Griffenfeld. Vidunderbarn, statsmand, livstidsfange*. København)
- Gottschalck, Rasmus. 2025. "The Image of Crisis in the Danish Sovereignty Act (1661) and The Royal Law (1665)", *Central European Cultures* 5:1 214-37, <https://doi.org/10.47075/CEC.2025-1.11>.
- Styhr, Jørgen. 1965. *Kobberstikkeren Albert Haelwegh*, København.